

SERGEI ISSAKOVI JUUBELISEMINAR

7.–9. oktoobrini 2011 toimus Tartu Ülikooli vene kirjanduse kateedri eestvõtetel rahvusvaheline seminar „Kultuuri-devahelise kommunikatsiooni probleemid”, mis oli pühendatud emeriitprofessor Sergei Issakovi 80. sünnipäevale.¹ Aastail 1980–1992 oli Issakov vene kirjanduse kateedri juhataja. Tema teadustegevus on pühendatud kultuurikontaktide uurimisele: teda on huvitanud vene-eesti kirjandus- ja kultuuri-sidemed, vene ja eesti kultuuri sidemed teiste rahvuskultuuridega, Tartu üli-

kooli ajalugu, vene vähemuse kultuur Eestis jpm.

Seminari alustuseks avati Tartu Ülikooli raamatukogus juubilariteadustööle pühendatud näitus ja esitleti Sergei Issakovile pühendatud kogumikku „Мифология культурного пространства” („Kultuuriruumi mütoloogia” – „Studia Russica Helsingiensia et Tartuensia” XII). See teos on kättesaadav ka elektrooniliselt (<http://ruthenia.ru/document/551315.html>). Samuti esitleti Sergei Issakovi uut raamatut „Культура русской эмиграции в Эстонии 1918–1940” („Vene emigrantide kultuur Eestis 1918–1940”).

Esimene istung jätkus memuaarsete ja ajalooteemaliste ettekannetega. Kuningine TRÜ vene kirjanduse kateedri

---

¹ Seminar toimus Eesti Teadusfondi grandil „Venemaa impeeriumi läänepoolsete ääremaade „ideoloogiline geograafia” kirjanduses” ja sihtfinantseeritava teema „Vene kirjanduse retseptatsioon Eestis XX sajandil: tõlgendus- ja tõlkepoetika” toel.

juhataja (1954–1960) Boriss Jegorov (Sankt-Peterburg) kõneles Sergei Issakovi ülikooliajast ja esimestest tööaastatest Tartu ülikoolis.

Slaavi filoloogia õppetooli töötajad andsid ülevaate slaavi keelte õpetamisest Tartu ülikoolis. Aleksandr Dulitšenko (Tartu) kõneles polonistika ajaloost Tartus (tema ettekande luges ette Romasz Romantšik). Irina Abisogomjan (Tartu) tegi ajaloolise ekskursi tšehhi keele õpetamise traditsioonidesse Tartus. Keelekontaktide ja eri kultuuride kontaktide teemat jätkasid ühisettekandes Irina Külmoja ja Jelizaveta Kostandi (mõlemad Tartu). 1990. aastatel sai õppetooli üheks oluliseks uurimissuunaks vene diasporaa keele uurimine postsovetlikus ruumis. Nende uuringute tulemusena selgitati välja ka Eestis elava vene diasporaa keele funktsioneerimise iseärasused. Tervikuna püstitavad need uuringud aga hoopis laiemas probleemi keelelistest ja ekstralingvistilisest teguritest, arendavad edasi georussistika uuringuid.

Lisaks keeleprobleemidele käsitleti konverentsil ka diasporaa funktsioneerimise muid aspekte. Ljudmila Sproge (Riia) ettekanne valgustas Lätis elava leedu diasporaa eripära ja tõstas latgale teksti olemasolu probleemi. Urija arvates on Latgale *locus* markeeritud terves hulgas läti pagulaskirjanduse tekstides. Neis on oma tüpoloogiline ühisosa.

Janine Kursite-Pakule (Riia) ettekanne oli pühendatud tänapäevastele piirialade kultuuri vene-läti stereotüüpidele, mis põhinevad vastandulval oma-võõra hoiakul. Ettekanne tugines piirialadel tehtud väliuuringutele.

Konverentsi üheks keskseks teemaks kujunes etniliste stereotüüpide uurimine. Seda probleemi käsitles Rein Veidemanni (Tallinn) ettekanne „Märkmeid venelaste kujutamises eesti kirjanduses”, milles autor vaatles tervet hulka eesti kirjanduse tekste alates Faehlmanni „Keelte keetmisest” ja Vil-

de „Mahtra sõjast” ning mitmest Lutsu teosest kuni kõige uuema eesti proosani. Aleksandra Arhipova (Moskva) ettekanne oli pühendatud etniliste stereotüüpidega seotud venekeelsetele väljenditele.

Seminari teise päeva avas Timur Guzairovi (Tartu) ettekanne inimesest impeeriumi teenistuses: ta vaatles Jaan Krossi „Professor Martensi ärasõitu” vene kirjanduse kontekstis. Vene kirjanduse (Puškin, Lev Tolstoi, Natan Eidelman) koodi kasutamine on andnud uurijale võimaluse avastada romaani varjatud kaasheliseid.

Kolm ettekannet oli pühendatud David Samoilovile, kelle elu ja looming oli tihedalt seotud Eestiga. Lea Pild (Tartu) analüüsis Samoilovi hilisluuletust „Richter” ja selle eesti tõlget, mille autor on Jaan Kross. Tatjana Stepaništševa (Tartu) ettekanne käsitles David Samoilovi ja Jaan Krossi luulekogu „Бездонные мгновенья” – „Põhjatud silmapilgud”. Selle raamatu sünnilugu on seni uurimata. Tatjana Stašenko (Tartu) kõneles kahe luuletuse põhjal Tallinna kujundist David Samoilovi loomingus. Need luuletused olid ühtlasi esimeseks sammuks luuletaja jõudmisel Eesti teema juurde, mille kokkuvõtteks on 1981. aastal ilmunud luulekogu „Улица Тооминга” („Toomingu tänav”). Poeedi esimeste Tallinna-luuletuste interpreteerimisel on oluline koht biograafilisel koodil, Samoilovi Tallinna-sõprade saatustel ja perekondlikel tragöödiatel.

Kahe ettekande keskmes olid Eestiga seotud tegelased. Malle Salupere (Tartu) kõneles Aleksei Wulfist ja tema Tartu-aastatest. Memuaare ja politseidokumente kasutades üritas esineja taastada 1826. aastal peetud duellil toimunut. Selle duelli üks osalisi oli ka Aleksei Wulf. Ljubov Kisseljova (Tartu) tutvustas Haapsalu lähedal sündinud parun Georg von Rosenit kui üht 1830. aastate Venemaa ideoloogia arhitekti. Parun Rosen, kes õppis vene keele ära

alles täiskasvanuna, oli tuntud poet ja dramaturg. Ettekandes käsitleti põhjalikult Roseni näidendit „Venemaa ja Báthory”, mis Kisseljova arvates esindab ametlikku rahvalikkust. Roseni rahvuse kontseptsiooni keskmes on idee pühast Venemaast.

Roman Leibov (Tartu) vaatles oma ettekandes „Ideoloogemid ja riimiklišeed” astionüüm *Varssavi* riimipositsiooni käekäiku XIX sajandi vene luules.

Õhtune istung algas Aleksei Vdovini (Tartu) ettekandega Aleksei Pissemski osalemisest Mereministeeriumi korraldatud kirjanduslikul ekspeditsioonil Vene impeeriumi äärealadele (1856–1857). Esineja käsitles kirjanikku antud rollis kui orientalisti. Paraku ei lubanud tSENSuur avaldada Pissemski kirjutisi tatarlastest, armeenlastest ja kalmõkkidest, põhjuseks ilmselt kirjaniku skeptiline suhtumine Venemaa tsiviliseerivasse rolli alistatud rahvaste juures.

Jelizaveta Fomina (Tartu) ettekanne „Ivan Turgenev ja „poola küsimus”” analüüsis poolakate kujutamist Turgenevi proosas („Vaikus”, „Esimene armastus”, „Stepi kuningas Lear”). Esineja arvates kasutas kirjanik poolakatest tegelasi selleks, et nende taustal esile tõsta venelaste häid omadusi. See on seotud laiema kultuurikontekstiga: poola teema kasutamine on vene kirjanduses tavaliselt vaid ettekääne vene iseloomu eripära mõtestamiseks.

Inna Bulkina (Kiiev–Tartu) ettekanne käsitles ukraina kirjaniku Viktor Petrovi (pseudonüüm Domontovitš) romaani „Doktor Seraficus”, mis kuulub 1920. aastate nõukogude kirjanduse ning mingis mõttes ka 1910. aastate Kiievi kultuurielu konteksti.

Ben Hellman (Helsingi) tutvustas seni kadunuks peetud „Soome almanahhi”, Serapioni vendade esimest trükiprojekti, mis ei saanudki teoks. Käsi-kiri kadus kirjastusest Berlion, kuid leiti hiljem juhuslikult ühest Soome suvilast. Praegu valmistab teadlane ette selle teose väljaandmist Venemaal.

Mitu ettekannet käsitles oma kirjanduse tutvustamist võõramaalastest lugejatele. Peeter Olesk (Tartu) kõneles eesti kirjanduse vahendamisest venelastele eesti luule antoloogia näitel: „Poeedi raamatukogu” („Библиотека поэта”) sarjas ilmunud „Поэты Эстонии” (Leningrad, 1974; koostajad Sergei Issakov ja Nigol Andresen). Selle antoloogia tekstide valik lähtus seeria üldistest põhimõtetest, mitte eesti luule tegelikust pingereast.

Pekka Pesonen (Helsingi) kõneles nõukogude kirjanduse soomlastele tutvustamisest, milles kõrvuti katsetega vene kirjandust süstemaatiliselt vahendada peegeldub ka politiseeritud huvi nõukogude proosa vastu (Pasternak, Dudintsev, Solženitsõn).

Pavel Lavrinetsi (Vilnius) ettekanne oli pühendatud Igor Severjanini loomingu retseptatsioonile Leedus. Severjanini tutvustas Leedus Aleksis Rannit, kes hindas teda kui Baltimaade kirjanduste tutvustajat. Roman Voitehhovitš (Tartu) juhtis oma ettekandes tähelepanu Marina Tsvetajeva huvile Severjanini loomingu vastu ja proovis rekonstrueerida ka mõningaid intertekstuaalseid seoseid Tsvetajeva luules. Irina Rudik (Tartu) kõneles võõramaaluse motiivist kui Marina Tsvetajeva loomingu autobiograafia olulisest osast. Analüüsiks oli uurija valinud poolakluse ja saksluse – rahvuslikud komponendid, mida Tsvetajeva ise meelsasti rõhutas oma suguvõsas – ja üritas neid eritleda tema luules.

Dmitri Ivanovi (Tartu) ettekande teema oli Gogoli 100 aasta juubeli tähistamine 1952. aastal. See oli viimane suur kirjanikujuubel Stalini ajal. Vaadeldes mastaapseid juubeliüritusi NSVL-i erinevates piirkondades (ja eriti Eestis), tuli esineja järeldusele, et nende eesmärgiks polnud mitte vene kultuuri levitamine, vaid rahvuskultuurile nõukoguliku mündi andmine.

Roman Abisogomjani (Tallinn) ettekanne oli pühendatud sõjaajaloole, võit-

lusele bolševismi vastu ja loodearmeela-
sest polgukomandör Ferdinand Kaba-
novile, kes oli rahvuselt eestlane.

Mihhail Lotman (Tartu–Tallinn) kõ-
neles komparatiivse meetrika vanadest
ja uutest probleemidest.

Programmis oli ka Tatjana Šori (Tar-
tu) stendiettekanne, mis oli pühendatud
Eesti tutvustamisele XX sajandi alguse
Vene ametlikus diskursuses. Ettekan-

des esitatud andmete allikaks olid Ees-
timaa kubeneri Aleksei Bellegarde'i
memuaarid „Minu mälestusi Eestimaa
kubernerina” (eesti keeles ilmunud
1937).

MARIA BOROVIKOVA

Venekeelsest käsikirjast tõlkinud
MALL JÕGI